

УДК: 327(73; 510)

Буравкова А. Г.*

АМЕРИКАНСЬКА ПОЛІТИКА СТРИМУВАННЯ Й ЗАЛУЧЕННЯ КНР В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Здійснено компаративний аналіз концептуальних засад китайського напрямку зовнішньої політики президентських адміністрацій США у постбіполярний період, особливої уваги надано з'ясуванню причин політичних конфліктів між США і КНР.

Ключові слова: американсько-китайські відносини, наддержава, політика, стратегічне суперництво.

Comparative analysis of the concept principles of the American presidential administrations' Chinese vector of foreign policy in post-bipolar period was made, special attention was paid to examination of the political conflicts between USA and PRC reasons.

Key words: the American-Chinese relations, superpower, policy, strategic rivalry.

Осуществлен компаративный анализ концептуальных основ китайского направления внешней политики президентских администраций США, особое внимание уделено выяснению причин политических конфликтов между США и КНР.

Ключевые слова: американо-китайские отношения, сверхдержава, политика, стратегическое соперничество.

У «Великій шахівниці» З. Бжезинського, яка вже стала класикою міжнародної політології, оптимістично стверджувалося, ніби «для Китаю розташована через Тихий океан Америка повинна стати природним союзником, оскільки Америка не має планів стосовно Азійського материка й історично протидіяла і японським, і російським зазіханням на слабший Китай... Таким чином, принцип «сусід мого сусіда є моїм союзником» вповні підходить для геополітичних та історичних відносин між Китаєм і Америкою» [1, с. 181]. Про «історичне почуття дружби між Америкою і Китаєм» писав у своїй відомій «Дипломатії» й Г. Кіссінджер [2, с. 653].

На практиці ж із переходом до постбіполярної системи міжнародних відносин зовнішньополітичний курс США щодо КНР змінювався в діапазоні від «завзятого ізоляціонізму» адміністрації Дж. Г. В. Буша, спричиненого драматичними подіями 3-4 червня 1989 р. на пекінській центральній площі Тяньаньмень, до «поміркованого прагматизму» другої адміністрації Б. Клінтона, яка виходила з того, що КНР є вагомим чинником міжнародного життя й, за певних обставин, могла б стати одним із головних партнерів США в розв'язанні таких життєво важливих проблем АТР як гарантування військової безпеки,

* аспірант кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: професор Пархомчук О. С.

викорінення міжнародного тероризму, забезпечення сталого економічного розвитку, мінімізація фінансових ризиків, глобальне потепління тощо.

Причому сприйняття Сполученими Штатами факту стрімкого зростання міжнародної ролі КНР і, відповідно, визначення характеру американсько-китайських відносин постійно еволюціонувало в залежності від розуміння істеблїшментом США посталих перед країною проблем і завдань з їхнього вирішення в контексті двосторонніх взаємин з «азійським драконом», а також з'ясування його місця в східноазійській політиці єдиної наддержави. Різні погляди на перспективи зносин із Китаєм і формулювання китайського напрямку зовнішньої політики Сполучених Штатів існували й розвивалися в президентській адміністрації і в Конгресі, в ділових колах і в середовищі численного експертного товариства, що прямо чи опосередковано стежить за КНР.

Швидке збільшення питомої ваги КНР не лише в регіональній, а й у світовій економіці (країна вийшла на перше місце на планеті за вартістю золотовалютного резерву й експорту, виплавою сталі й чавуну, кольорових металів, видобутком вугілля, виробництвом цементу, телевізорів, персональних комп'ютерів, мобільних телефонів, годинників і велосипедів, врожаями зернових, збиранням бавовни, продукуванням шовку-сирцю, м'яса, молока і яєць, Китай став найбільшим автомобільним ринком світу), сталі темпи господарського зростання (не нижче 8-9 % щорічного збільшення ВВП), стрімке залучення КНР до глобальних торговельних, інвестиційних і фінансових потоків та відповідно нарощування військово-політичних можливостей країни привели багатьох американських аналітиків-міжнародників до висновку, що американсько-китайські відносини стали ключовими в АТР.

Нині Китай є найбільшим зарубіжним власником боргових зобов'язань Сполучених Штатів на суму \$1,3 трлн., що становить їхнього 24% зовнішнього боргу, який належить іноземним державам. Таким чином, Пекін фактично оплачує значну частину американського бюджетного дефіциту, а золотовалютні резерви КНР на кінець 2012 р. оцінювалися в \$3,341 трлн [3]. Лише протягом 2011 р. обсяг американсько-китайської торгівлі збільшився на 16%, до \$446,7 млрд. (у порівнянні з \$80,5 млрд. у 2001 р.), причому китайський експорт становив \$324,6 млрд., а імпорт – \$122,1 млрд. [4, с. 16]. Частка експорту в економіці Китаю становить 36,6%, а до США в 2012 р. йшло 17,2% китайських експортних поставок. У 2010 р. частка КНР в обсязі високотехнологічного імпорту Америки становила 38,5% у порівнянні з 14,1% у 2003 р. В свою чергу, Сполучені Штати є одним із найбільших інвесторів КНР, обсяг американських інвестицій у 59 тис. проєктів становить \$115 млрд.

Отже, американська економіка вже прив'язана до китайської за рахунок виносу частини виробництв на територію КНР, зростаючої залежності американського споживчого ринку від імпорту китайських товарів, наявності у Китаю великих доларових активів і американських боргових зобов'язань. Понад 80% американських компаній, що працюють у КНР, повідомили про двозначне зростання доходів у 2011 р., причому в половині з них прибуток зріс на понад 20% [4, с. 17].

Звичайно, подальша інтенсифікація торговельно-економічних відносин між США і КНР може призвести до розширення їхньої співпраці в галузі інвестицій, створення зони вільної торгівлі, спільних дій у відповідь на глобальні загрози та виклики. Але водночас у якості суперника Китай може стати «новим Радянським Союзом» для Сполучених Штатів, що призведе до чергової холодної війни, скидання боргових зобов'язань США, реструктуризації системи міжнародних відносин на користь Китаю та сприятиме посиленню китайсько-американської боротьби за геополітичне домінування в новому світовому по-

рядку. При цьому Китай, на відміну від СРСР, буде для США не тільки геополітичним супротивником, а й серйозним економічним конкурентом, особливо в отриманні глобального контролю над виробництвом сировини та міжнародними транспортними коридорами.

Таким чином, вперше після краху СРСР і розпаду біполярної системи міжнародних відносин, певний центр сили кинув Сполученим Штатам свого роду виклик у сфері «soft power»: комбінації економічної активності, інтелектуального горіння, культурного самоствердження, привабливої торгівлі, наполегливої та ввічливої дипломатії на тлі прогресуючого військового потенціалу. Причому офіційний Пекін «перебігає дорогу» США там, де він раніше політично й економічно нічого не значив: від КНР залежними стають навіть ті держави, що донедавна жорстко перебували в орбіті американського впливу, – Венесуела, Південно-Африканська Республіка, Таїланд.

А в Азійсько-Тихоокеанському регіоні загалом, і Східній Азії зокрема, американсько-китайські взаємини найбільш істотно впливають на динаміку міжнародних відносин – геостратегічних, військово-політичних, фінансово-економічних, культурно-цивілізаційних, ресурсно-екологічних тощо. Здавалося б, надійним способом збереження й зміцнення власної міжнародної гегемонії Сполученими Штатами стало використання ними військової, економічної й культурної переваги для забезпечення контролю в ключових регіонах планети. Використовуючи різноманітні конфліктні ситуації, США (особливо за президентства Дж. Буша-молодшого) наполегливо просували сучасний світ у напрямку монополярності, прикриваючись ідеєю глобалізації й необхідністю боротьби з міжнародним тероризмом.

Але на цьому шляху у США, передусім у Східній Азії, постала КНР, яка перетворилася в настільки потужний центр сили, що з ним не можна не рахуватися. В державах, які нині визначають магістральні напрямки світової політики, жоден діяч, що розробляє чи реалізує проекти у сфері безпеки регіонального й глобального значення, не може ігнорувати китайський чинник. Не випадково, вже в «Стратегії національної безпеки США» від 17 вересня 2002 р. КНР була віднесена до потенційно великої держави – «недемократичної», але з ринковою економікою, за якою визнається безперечне право володіти й удосконалювати ракетно-ядерні військові технології [5].

З приходом у Білий дім Дж. В. Буша, не дивлячись на офіційні запевнення в партнерстві з КНР у боротьбі проти нових загроз міжнародній безпеці, на ділі впроваджувалось «стратегічне оточення» Китаю, справедливо розцінене керівництвом останнього як стратегія агресії. Тому під час другого терміну президентства Дж. Буша-молодшого відбулася трансформація даного підходу в стратегію «відповідального акціонера», що видавалася більш миролюбною. Вона пропонувала «добровільно-примусове» залучення КНР в існуючу систему міжнародних відносин у якості «утримувача акцій», чиї інтереси пов'язані з міжнародним бізнесом.

Вибух світової валютно-фінансової кризи сприяв усвідомленню істеблішментом США недоліків східноазійської політики Дж. Буша-молодшого, тому за президентства Б. Обама було окреслено більш лояльний підхід до КНР, хоча і в рамках второваного шляху попередньої адміністрації. Цей підхід отримав найменування «стратегічного запевнення» й поставив у центр відносин вже не проблеми плюралістичної демократії, дотримання прав людини і навіть військової модернізації КНР, а передусім торговельні й безпекові питання. Тому всіляко підкреслюється взаємозалежність економік та прагнення Білого дому вбачати в офіційному Пекіні партнера в обмін на спільну боротьбу з кризою й урегулювання глобальних проблем.

Список використаних джерел

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы / Збигнев Бжезинский. – М. : Международные отношения, 1999. – 256 с.
2. Киссинджер Г. Дипломатия / Генри Киссинджер. Пер. с англ. В. В. Львова / Послесл. Г. А. Арбатова. – М. : Ладомир, 1997. – 848 с.
3. The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>.
4. Самофалов В. Китай у новому світовому порядку: становлення супердержави / Володимир Самофалов // Зовнішні справи. – 2013. – № 4. – С. 16-21.
5. The National Security Strategy of the United States of America. September 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002>.